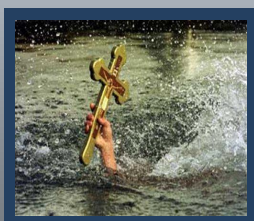

Ήθη και έθιμα του δωδεκαήμερου

Γενικά για τα Ήθη και έθιμα του δωδεκαήμερου

Ήθη , γράφει ο Μ. Γ. Μερακλής στο βιβλίο του Ελληνική Λαογραφία, «είναι τα αισθήματα , οι αντιλήψεις, οι νοοτροπίες, οι κλίσεις κλπ., που επικρατούν σε μια δεδομένη εποχή. Τα έθιμα είναι τα ήθη , όταν παίρνουν μια ορισμένη σταθερά επαναλαμβανόμενη τελεστική μορφή. Η επανάληψη αυτή σχηματίζει και την παράδοσή τους».

Ακόμα, παρατηρεί: «όσον και ο ελληνικός λαός, όπως κάθε χριστιανικός λαός , θέλη να συμμορφώνεται με τα διδάγματα και τους κανόνες της θρησκείας που πρεσβεύει, όμως διατηρεί και ιδέας που κάθε άλλο είναι παρά χριστιανικάί. Είναι δοξασίαι βαθιά ριζωμένοι εις το πνεύμα του λαϊκού ανθρώπου , ιδέαι κληρονομημένοι από την απώτατην αρχαιότητα και εν πολλοίς με τον τρόπο του σκέπτεσθαι του πρωτόγονου ανθρώπου..»

Όπως θα δούμε πολλά από τα ήθη και έθιμα του δωδεκαήμερου(Κάλαντα , στολισμός σπιτιών, πίστες και φαγητά κλπ) έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα αλλά και το Βυζάντιο, αποδεικνύοντας έτσι την συνέχεια του ελληνικού πνεύματος μέσα στους αιώνες.

Για διαβάστε παρακάτω..

Δωδεκαήμερο θεωρείται η χρονική περίοδος μεταξύ παραμονής των Χριστουγέννων και ανήμερα των Φώτων. Όπως επισημαίνει η Κ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου στο βιβλίο της «Παραδοσιακές εκδηλώσεις του Λαού μας» (Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.) , οι τρεις μεγάλες γιορτές, Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά-Αγίου Βασιλείου και Φώτα, συνδέονται στενά. «Καθεμιά από αυτές ήταν κάποτε αρχή του χρόνου. Το 153 π.Χ για πρώτη φορά ανώτατοι άρχοντες του ρωμαϊκού κράτους ανέλαβαν το αξίωμα την 1^η Ιανουαρίου. Από τότε άρχισε να θεωρείται η μέρα αυτή ως αρχή του χρόνου. Οι πρώτοι χριστιανοί για να ξεχωρίζουν από τους ειδωλολάτρες , θεωρούσαν ως αρχή του χρόνου την 6^η Ιανουαρίου , ημερομηνία που γιόρταζαν την βάφτιση του Χριστού. Το 354μ.Χ στη Ρώμη χώρισαν τις γιορτές της Γεννήσεως και Βαφτίσεως του Κυρίου και όρισαν τη Γέννηση στις 25 Δεκεμβρίου , ημερομηνία που έγινε και αρχή του χρόνου. Έτσι τα Χριστούγεννα πήραν πολλά έθιμα της ρωμαϊκής Πρωτοχρονιάς που διατηρήθηκαν και μετά την επαναφορά της Πρωτοχρονιάς την 1^η Ιανουαρίου.

Αυτό το
ξέρατε;

Η Α. Κυριακίδου Νέστορος στο βιβλίο της «Λαογραφικά μελετήματα» (Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π), επισημαίνει: «...Η Γέννηση του Χριστού στις 25 Δεκεμβρίου συμπίπτει, όπως είναι γνωστό, με το χειμερινό ηλιοστάσιο, που είναι η πιο κρίσιμη καμπή του ετήσιου κύκλου του ήλιου... Τούτη όμως την κρίσιμη στιγμή ο ήλιος ξαναπαίρνει, κάθε χρόνο, τον δρόμο του προς τη γη». Στη ρωμαϊκή εποχή οι οπαδοί του Μίθρα εόρταζαν στις 25 Δεκεμβρίου τη γέννηση του θεού τους, και όπως αναφέρει η συγγραφέας ονομαζόταν «το γενέθλιον του αήττητου ήλιου» γιατί καθώς πίστευαν, γεννιόταν κάθε χρόνο ο ήλιος εκείνη την ημέρα και άρχιζε να μεγαλώνει.

Με την επικράτηση του Χριστιανισμού, στην ημερομηνία αυτή τοποθετήθηκε η Γέννηση του Χριστού, ο ήλιος και το φως έγιναν επίθετα προσδιοριστικά του μεγαλείου Του: «Ο Φωτοδότης Χριστός»

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΕΡΧΟΝΤΑΙ

Οι τρεις μάγοι με τα δώρα....

Ο Εορτασμός των Χριστουγέννων φέρνει στη μνήμη μας το γεγονός της **προσκύνησης των μάγων**. Η προσκύνηση περιγράφεται στο ευαγγέλιο του Ματθαίου. Η λέξη μάγος την εποχή εκείνη χρησιμοποιείτο για τους σοφούς, τους γιατρούς, τους μελετητές των άστρων, τους ερμηνευτές των ονείρων. Η πατρίδα των μάγων δεν αναφέρεται. Απλά γίνεται μνεία ότι ήλθαν εξ ανατολής. Η λέξη "Ανατολή" στην Βίβλο σημαίνει α) ολόκληρη την πέρα του Ιορδάνη ποταμού, περιοχή· β) την απέραντη συριακή και αραβική έρημο· γ) τις περιοχές της Βαβυλωνίας, Ασσυρίας και Περσίας. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει ως πατρίδα τους την Περσία.

*Ποιοι είναι
εκείνοι
μαμά;*

*Οι μάγοι με τα δώρα,
μωρό μου, που πήγαν
να προσκυνήσουν το
Θείο Βρέφος*

*Ανέκαθεν επεκράτησε ή γνώμη, ότι οι Μάγοι ήταν τρεις.
Η άποψη αυτή σχετίζεται προφανώς προς το τριπλούν
των δώρων, που πρόσφεραν στον Αυτρωτή. "*

*Οι προσκυνητές Μάγοι είχαν έρθει πιθανώς σ' επαφή με
τους Ιουδαίους, που υπήρχαν στις χώρες της Ανατολής
από τους χρόνους της αιχμαλωσίας και είχαν γνωρίσει
την Παλαιά Διαθήκη και τις προφητείες των Ιουδαίων
για τον Μεσσία. Ίσως γνώριζαν και την προφητεία του
Βαλαάμ, η οποία πρόλεγε ότι θα ανατείλει Άστρο εξ
Ιούδα.*

Όταν οι φωτισμένοι σοφοί της Ανατολής έφθασαν "εἰς τὴν οἰκίαν" της αγίας οικογένειας και "εἶδον τό παιδίον μετά Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ", δεν βρήκαν ανάκτορα, ἀλλὰ φτωχικό περιβάλλον. Με πίστη και ευλάβεια "πεσόντες προσεκύνησαν" και "ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν... δῶρα, Χρυσό, λίβανο και σμύρνα.

- Χρυσό γιατί είναι το ευγενέστερο μέταλλο
- Αρωματικό λίβανι που προσφερόταν σε τόπους λατρείας του Θεού.
- Σμύρνα, που ήταν πολύτιμο αρωματικό.

Οι τρεις μάγοι ονομάζονταν: Κάσπαρ, Μέλχιορ, και Βαλτάσαρ

**Πρωτοχρονιά : ο αποχαιρετισμός του παλιού χρόνου
και η υποδοχή του νέου.**

Οι συμβολικές πράξεις....

Πολλές είναι οι συμβολικές πράξεις το πρωί της Πρωτοχρονιάς σε διάφορα μέρη της πατρίδας μας. Τέτοιες είναι, το σκάλισμα της φωτιάς, το σκόρπισμα του σταριού ή κριθαριού στην αυλή κλπ. Οι πράξεις αυτές αποσκοπούν στην εξασφάλιση της ευτυχίας του σπιτιού για τον χρόνο που έρχεται.

Και κάθε άνθρωπος με την αρχή του Νέου έτους ανανεώνει τις ελπίδες του για ένα νέο ξεκίνημα, μια νέα ζωή ευτυχέστερη από αυτή του προηγούμενου χρόνου. Γι αυτό προσπαθεί όλα να αρχίσουν καλά, ευνοϊκά κι ευοίωνα. Δείχνει λοιπόν προσοχή στο καλό ποδαρικό: ποιος δηλαδή θα μπει πρώτος το πρωί της πρωτοχρονιάς. Μερικές φορές, γα να εξασφαλιστεί καλοχρονιά, το ποδαρικό κάνει ο ίδιος ο νοικοκύρης ή ο πρωτότοκος γιός ή ένα τυχερό παιδί.

Το ποδαρικό.....

*Ποιος θα κάνει
το ποδαρικό
στο σπίτι μας ;*

*Εγώ που είμαι και ο
πρωτότοκος!! Και
είμαι και τυχερό
παιδί*

Το γιορτινό τραπέζι...

Είναι εξαιρετικής σημασίας για τον άνθρωπο , το τραπέζι της πρώτης μέρας του χρόνου. Στρώνεται παντού πλούσια. Η αφθονία των φαγητών προσιωνίζει αφθονία αγαθών για ολόκληρο το χρόνο.

Η βασιλόπιτα.....

Μια παράδοση αποδίδει την καθιέρωση της βασιλόπιτας στην επινοητικότητα του Αγίου Βασιλείου. Ο σκληρός λοιπόν έπαρχος της Καππαδοκίας πλησίαζε με άγριες διαθέσεις την Καισάρεια για να τυραννήσει τους χριστιανούς. Τότε ο Άγιος ζήτησε από τους πιστούς να του δώσουν ό,τι κόσμημα ή νόμισμα είχε ο καθένας. Με τη συνοδεία των χριστιανών ξεκίνησε να υποδεχθεί τον σκληρό άρχοντα. Τη στιγμή που ο άρχοντας πήγε να αρπάξει τους θησαυρούς έγινε θαύμα!!! Όλοι οι συγκεντρωμένοι είδαν μια λάμψη κι έναν καβαλάρη να ορμάει με το στρατό του επάνω στον σκληρό άρχοντα και τους δικούς του. Σε ελάχιστο χρόνο ο κακοί αφανίστηκαν. Ο λαμπρός καβαλάρης ήταν ο Άγιος Μερκούριος και στρατιώτες του οι άγγελοι. Τότε ο Άγιος βρέθηκε σε δύσκολη θέση μη ξέροντας πώς να επιστρέψει τα χρυσαφικά ώστε ο καθένας κάτοικος να πάρει ό,τι ήταν δικό του. Έτσι κάλεσε τους βοηθούς του να ζυμώσουν ψωμάκια και σε καθένα από αυτά είπε να βάζουν κι από λίγα χρυσαφικά. Τα ψωμάκια στη συνέχεια μοιράστηκαν στους κατοίκους της Καισαρείας. Η έκπληξη των κατοίκων ήταν μεγάλη όταν διαπίστωναν πως μέσα σε κάθε ψωμάκι υπήρχαν χρυσαφικά. Από τότε κι εμείς φτιάχνουμε βασιλόπιτα και βάζουμε μέσα ένα νόμισμα. Όποιος το βρει από την οικογένεια, θα είναι ο τυχερός της χρονιάς.

Το ρόδι...

*Το ρόδι είναι σύμβολο
αφθονίας, γονιμότητας και
καλής τύχης. Σε πολλά μέρη
της Ελλάδας κρεμούσαν στο
κάθε σπίτι, από το φθινόπωρο,
ένα ρόδι. Την ώρα που
αλλάζει ο χρόνος στην
εξώπορτα του σπιτιού πετάνε
και σπάνε ένα ρόδι και
μπαίνουν μέσα στο σπίτι με το
δεξί πόδι κάνοντας το
ποδαρικό, ώστε ο καινούργιος
χρόνος να τα φέρει όλα δεξιά,
καλότυχα. Λένε, μάλιστα:
"Χρόνια Πολλά! Ευτυχισμένος
ο καινούριος χρόνος!"*

Το τάισμα της βρύσης

Το πρωί της Πρωτοχρονιάς συνηθιζόταν να φέρνουν φρέσκο νερό στο σπίτι. Οι γυναίκες πήγαιναν αμίλητες στη βρύση με ένα πιάτο γλυκά(τηγανίτες, μπακλαβά, κλπ) αφήνοντας τα εκεί για να καλοπιάσουν το πνεύμα που θεωρείται ότι κατοικεί στα νερά. Γέμιζαν τις στάμνες με νερό σιωπηλές πάντα, και κάνοντας ευχές για τον καινούργιο χρόνο. Γυρίζοντας στο σπίτι, έδιναν σε όλα τα μέλη να πουν από το « αμίλητο νερό» και ράντιζαν όλα τα δωμάτια. Σε κάποιες περιοχές πίστευαν ότι η κοπέλα που θα έφθανε πρώτη στη βρύση θα είχε καλή τύχη για όλη τη χρονιά. Με το κέρασμα της βρύσης φαίνεται η μαγική δύναμη που αποδίδει ο λαός μας στο νερό.

Τα Θεοφάνεια

«...Η βάπτισμα του Χριστού έχει πολύ μεγάλη σημασία , γιατί συμβολίζει την παλιγγενεσία του ανθρώπου. Την μέρα αυτή αγιάζονται τα νερά και φεύγουν τα δαιμονικά πλάσματα(παγανά, καλικάντζαροι κλπ). Ακόμα πιστεύεται ότι την παραμονή των Φώτων ανοίγουν οι ουρανοί και ό,τι ζητήσεις γίνεται...Πιστεύουν ακόμη ότι η θάλασσα γίνεται γλυκιά και πίνεται, ότι βαφτίζονται οι άνεμοι, κι όποιος άνεμος τύχει να φυσάει τότε , ημερώνει κατόπιν ή θα φυσάει ο ίδιος όλο το χρόνο.»

Την Παραμονή γίνεται αρχικά η πρωτάγιαση...

Ο αγιασμός των νερών γίνεται αρχικά την παραμονή των Θεοφανείων στην εκκλησία και λέγεται «πρωτάγιαση ή φώτιση» . Στη συνέχεια ο παπάς με το σταυρό , επισκέπτεται όλα τα σπίτια και αγιάζει ή φωτίζει , δηλαδή ραντίζει με ένα κλωνί βασιλικό όλα τα δωμάτια του σπιτιού. Την πρωτάγιαση την ρίχνουν και στα κτήματα και στις βρύσες . Είναι το ασφαλές μέσο για να φύγουν οι καλικάντζαροι και τα παγανά.

Την παραμονή γίνονται και οι μεταμφιέσεις....

Σε μερικά μέρη της πατρίδας μας πολλοί από τους μεγάλους γυρίζουν μεταμφιεσμένοι με φοβερές όψεις , δημιουργώντας θόρυβο με κουδούνια που κρεμούν πάνω τους. Σκοπός τους ήταν αρχικά να φοβίσουν τα παγανά και τους καλικάντζαρους που ετοιμάζονται να φύγουν.

Κάποτε παριστάνουν και τους ίδιους τους καλικάντζαρους. Και περιφέρονται σαν μπαμπούλες για να φοβίσουν τα παιδιά.

Ο μεγάλος αγιασμός γίνεται την ημέρα των Θεοφανείων. Τότε γίνεται και η βύθιση του σταυρού στη θάλασσα ή στο ποτάμι ή σε δεξαμενή με νερό. Αυτή γίνεται με μεγάλη πομπή, με τα εξαπτέρυγα μπροστά και τους ιερείς ντυμένους με τα γιορτινά τους άμφια. Η πομπή ξεκινά από το προαύλιο της εκκλησίας, αφού εκτεθεί σε πλειστηριασμό, το δικαίωμα να βαστάξει κάποιος τον σταυρό ή την εικόνα της Βάπτισης. Αφού γίνει ο αγιασμός και ο ιερέας ρίξει το Σταυρό στη θάλασσα ή το ποτάμι, άνδρες γυμνοί, οι βουτηχτάδες, βουτούν στα νερά και αγωνίζονται για το ποιος θα βρει το Σταυρό. Αυτός θα έχει στη συνέχεια την τιμή και το δικαίωμα να τον περιφέρει στην πόλη και να δεχθεί φιλοδωρήματα.

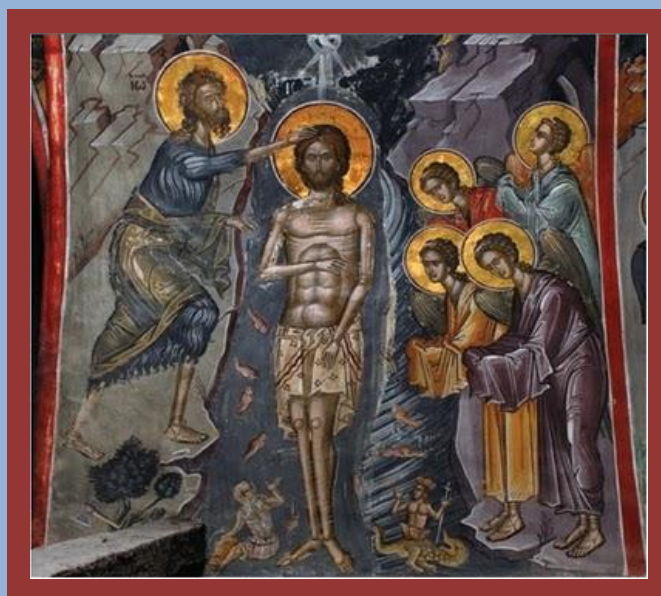
Με την κατάδυση του Σταυρού η καθαρτική δύναμη που έχει, κατά τη λαϊκή πίστη, το νερό της θάλασσας ενισχύεται ακόμη πιο πολύ. Γι αυτό και κάτοικοι πολλών περιοχών της πατρίδας μας συνήθιζαν να κατεβάζουν την ημέρα των Φώτων τα γεωργικά τους εργαλεία, και τις άγιες εικόνες τους από το εικονοστάσι και να τα πλένουν με θαλασσινό νερό.

Εν Ιορδάνη
βαπτιζομένου σου
Κύριε
η της Τριάδος
εφανερώθη
προσκύνησις

του γαρ Γεννήτορος η φωνή
προσεμαρτύρει. Σοι
αγαπητόν Σε Υιόν
ονομάζουσα και το Πνεύμα
εν είδει περιστεράς

εβεβαίον του λόγου
το ασφαλές
Ο επιφανείς Χριστέ
ο Θεός
Και το κόσμον
φωτίσας δόξα Σοι»

*Το ξέρατε ότι και οι αρχαίοι
Αθηναίοι κατά την γιορτή που
ονομαζόταν «πλυντήρια»
μεταφέρονε με πομπή το άγαλμα
της Αθηνάς στη θάλασσα του
Φαλήρου και εκεί το έπλεναν με
θαλασσινό νερό , για να το
καθαρίσουν από κάθε ρύπο που
είχε καθίσει στην επιφάνειά του;*

Μαρία Λυρατζή, για τη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π.

Βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την συγγραφή των κειμένων :

- Βελούδιος Θ., Αερικά –Ξωτικά και Καλικάντζαροι, Copyright: Γ.Τσιβεριώτης Ε.Π.Ε.,
- Κυριακίδου –Νέστορος Άλκη , Λαογραφικά Μελετήματα, εκδ.Νέα Σύνορα. Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Κουκουλές,Φ., Βυζαντινών βίος , τ.στ σε΄151, Συλλογή βιβλιοθήκης Ι.Ε.Π
- Λουκάτος Σ.Δημήτρης , Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 1992. Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Μέγας Γ.Α , Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα της Λαϊκής Λατρείας, εκδ.Οδυσσέας, 1988. Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Μερακλής Γ. Μιχαήλ, Ελληνική Λαογραφία, εκδ.Οδυσσέας, Αθήνα 2004. Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Μολινός Στρατής Α., Τα Λαογραφικά του Δωδεκαημέρου, εκδ.Φιλιππότης ,Αθήνα 1993. Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Παπαθανάση –Μουσιοπούλου Κ., Παραδοσιακές Εκδηλώσεις του Λαού μας, εκδ.Πιτσιλός Αθήνα 1992. Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Πολίτης .Ν., Παραδόσεις, Τόμος Α΄ και τόμος Β΄, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1994. Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Ρωμαίος , Κ., Εμείς οι Έλληνες, Αθήνα 1984. Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Σπυροπούλου , Ζωή , Μύθοι Περί Φυτών, εκδ.Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999. Συλλογή Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.

Αναγνωστικά που χρησιμοποιήθηκαν

- Αλφαβητάριο «τα καλά παιδιά» εκδ. ΟΕΔΒ, 1950,Επαμεινώνδα Γεραντώνη
- Αλφαβητάριο ,εκδ. ΟΕΔΒ ,1965 του Γιαννέλη Σακκά
- Αναγνωστικό Γ΄ Δημοτικού, εκδ. ΟΕΔΒ 1964 ,Β.Πετρούνια-Φ.ΚολοβούΣ.Σπεράνσα-Α. Μεταλλινού

- Αναγνωστικό Γ' Δημοτικού, εκδ. ΟΕΔΒ, 1967 Β.Πετρούνια-Φ.Κολοβού, Σ.Σπεράνσα-Α Μεταλλινού
- Αναγνωστικό Δ' Δημοτικού, εκδ.ΟΕΔΒ, 1952, Δ.Ζηση και Κ. ρωμαίου
- Αναγνωστικό Ε' Δημοτικού, εκδ. ΟΕΔΒ, 1946, Δ. Κοντογιάννη –Γ. Μέγα- Π. Νιρβάνα , Δ. Ζήση
- Αναγνωστικό Β' Δημοτικού, εκδ. ΟΕΔΒ, 1954, Β.Γ.Οικονομίδου
- Αναγνωστικό Γ' Δημοτικού, Α. Βαρελλά, εκδ.ΟΕΔΒ, 1975
- Αναγνωστικό Έκτης Δημοτικού, εκδ. ΟΕΔΒ, 1954, Ε. Φωτιάδη, Η.Μανιάτη, Γ.Μέγα, Δ.Οικονομίδου, Θ. Παρασκευόπουλου
- Αναγνωστικό Ε', εκδ. ΟΕΔΒ, 1974.
- Αναγνωστικό Στ' δημοτικού «Η Ζωή μας» Ν. Ε. Βουτυρά, 1929, Εκδ. Οίκος Δημητράκου.
- Αναγνωστικό Δ' Δημοτικού, εκδ. ΟΕΔΒ, 1961, 1970, Γ. Μέγα, Κ. Ρωμαίου, Σ.Δουφεξή, Θ. Μακρόπουλου
- Αναγνωστικό Στ' Δημοτικού, εκδ. ΟΕΔΒ, 1965.
- Αναγνωστικό Ε' Δημοτικού, εκδ. ΟΕΔΒ, 1956.
- Αλφαβητάριο, εκδ. ΟΕΔΒ, 1973.